

Att handskas med sanningen

På det generella skapelseplanet har en stor förändring skett i synen på sanning och i vårt praktiska förhållningssätt till sanning och lögn. Det är en förändring som pågått under lång tid och det är inte helt lätt att få grepp om den. Martin Helgesson hjälper oss med den saken och ger vägledning i hur svårigheter med sanning i dag kan hanteras ur biblisk synvinkel. Artikeln är baserad på ett föredrag som författaren höll på ELM:s årskonferens 2019 i Hässleholm.

SAMTID: SVÅRIGHETER MED SANNING

I en klassisk illustration av ett numera vanligt sätt att se på förhållandet mellan olika religioner och världsåskådningar känner ett antal blinda män på en elefant. Mannen som griper om ett av elefantens ben beskriver något grovt och hårt, som en trädstam, en annan känner på en av betarna och beskriver något som känns smalt och glatt. Poängen är att de var för sig endast har kontakt med *en* del av verkligheten och att sanningen som helhet undslipper dem. De känner på samma djur, därför är motsägelserna djupast sett skenbara. Det kan vara en på ytan tilltalande och sympatisk bild.

Om man försöker beskriva vad som gör att vår samtid har svårt för sanning med stort S skulle man kunna använda följande tre begrepp:

1. Pluralism

Det finns många alternativ på idéernas marknad, och antalet världsåskådningar (religiösa eller inte) tycks bara öka i form av nya kombinationer. För många har pluralismen som faktum också gett upphov till pluralism som preferens. Ju fler alternativ desto bättre, så att var och en kan hitta något som passar honom eller henne.

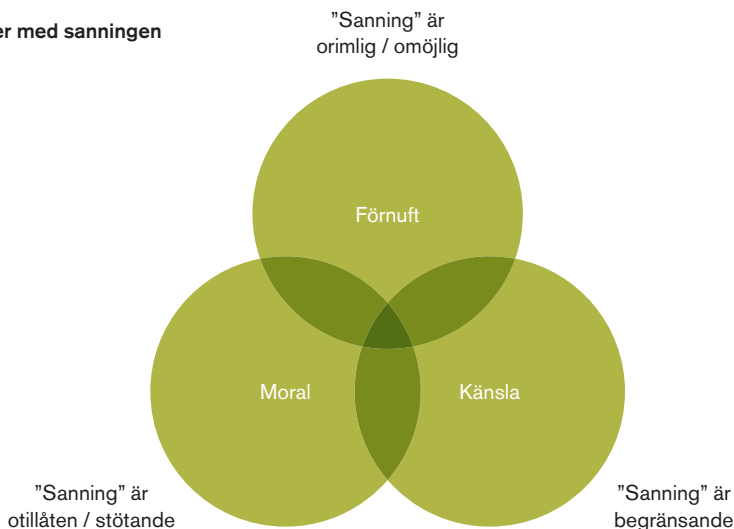
2. Sekularism

Detta är strävan efter en neutral arena utan religion. Enligt sekularismen måste samhället skyddas från religiöst inflytande. Tron ska därmed förpassas till den privata sfären.

3. Individualism

Den yttersta auktoriteten är individen själv och hennes personliga preferenser. Ingen ska tala om för någon annan, hur man bör tycka och tänka.

Dessa tre begrepp och vad de tillsammans fångar leder lätt till olika former av *relativism*, tanken att inget alternativ är bättre än något annat.

En relativistisk hållning skapar ett klimat, som i bästa fall präglas av tolerans, men som dessvärre ofta tycks präglas mer av likgiltighet. Jag har sällan mött upprörda reaktioner i samband med evangelisation i offentlig miljö – även om det naturligtvis förekommer mer eller mindre beroende på hur ömma tår man trampar på – utan oftare ett leende i förbifarten: "Vad kul att du har hittat något som funkade för dig."

Ur en annan synvinkel kan man dela in skälen för relativism i tre grova kategorier. Den första är förnuftsmässiga (vilket inte är detsamma som förnuftiga), det vill säga att de är av mer filosofisk karaktär. "Det går inte att veta eller säga något sant, var och en blir salig på sin tro." Varje världsåskådning är snarare ett uttryck för ett socialt och kulturellt sammanhang än ett knippe välgrundade försanthållanden.

Den andra kategorin är mer moraliskt laddad. Frågan är då inte om man *kan* göra

sanningsanspråk utan om man *får* göra dem. Sanningsanspråk anses vara totalitära, intoleranta eller förmätna. De är det första steget mot tvång eller förtryck, där den andre måste ändra på sig själv. Sanningsanspråk är suspekta eftersom de är uttryck för maktvilja snarare än ärlighet.

Den tredje kategorin utgörs av emotionella problem med sanningen. "Vem vill vara en så'n där överlåten och engagerad person som låter sig ledas av något utanför henne själv?" Det är något pinsamt över att vara en sådan ofri person, som ärvt ett system av läror som trumfar självständigt tänkande.

På detta sätt landar vi i olika grader av relativism i vårt samhälle. Sällan uttrycks relativism i sin allra mest uppenbart själv-motsägande form: det finns ingen sanning. En mer vanlig och sofistikerad relativism säger att det vi kallar "sanning" bara är konstruktioner som reflekterar vår klass,

nationalitet eller andra sociala faktorer. I grund och botten är problemet ändå kvar. Också relativismen är en konstruktion som reflekterar ett visst sammanhang – om inte klass eller nationalitet, så utbildningsbakgrund. De som banat vägen för relativismen har ibland bidragit med värdefulla kritiska verktyg i kampen mot propaganda och andra former av förtryckande bruk av "sanning". Men relativismen i alla dess former lever inte upp till sitt eget kriterium. Att genom egna sanningsanspråk utesluta andras möjligheter eller rättigheter att göra sanningsanspråk är att säga av grenen man själv sitter på.

Låt oss återvända till elefanten och de blinda männen. Bilden själv förutsätter att den som förmedlar den ensam gör vad ingen av de blinda männen kan. Den personen ser hela verkligheten (elefanten), och genomskådar alla partiella sanningsanspråk. Att sätta sig själv i den positionen är inte det uttryck för ödmjukhet, som det först kan förefalla att vara.

BIBELN: DITT ORD ÄR SANNING

Bibelns samlade budskap vittnar om en annan attityd till sanning. Sanning är en omistlig del av Bibelns vittnesbörd. En enkel ordsökning ger sammanlagt över 200 förekomster över Gamla och Nya testamentet. Det säger ändå inget om alla gånger begreppet sanning är närvarande i texten utan att ordet nämns. Bibeln är genomsyrad av tron på sanningen.

För det första, därför att Gud är sann. Det betyder att Gud är verklig, men också att Guds karaktär är sann, det vill säga trofast och pålitlig. Guds eget namn, "Jag är den jag är" eller "Jag kommer att vara den jag

kommer att vara" vittnar om att Gud är konsekvent och oföränderlig (2 Mos. 3:14).

Jesu egen självuppfattning kretsar ofta kring sanning. Det är hans uppdrag i världen att vittna om sanning, så som han själv säger i mötet med Pilatus, som visserligen frågar efter sanningen, men som inte tycks vara allt för intresserad av svaret: Pilatus sade: "Du är alltså kung?" Jesus svarade: "Du själv säger att jag är kung. Därför är jag född och därför har jag kommit till världen, för att vittna om sanningen. Var och en som är av sanningen lyssnar till min röst." Pilatus sade till honom: "Vad är sanning?" (Joh. 18:37–38). Men Jesus går längre än att ha sanningen som uppdrag. "Jag är vägen, sanningen och livet" (Joh. 14:6). Jesus inte bara vittnar om sanningen, utan personifierar den också.

På samma sätt uppmanas Guds folk att leva i sanning. Psalm 45 uppmanar Israels kung att dra ut till sanningens försvar (v. 5). Guds folk bör återspegla sin Guds attityd och ideal vad gäller sanning. Som enskilda personer uppmanas vi också att vara sanna och ärliga: "Du vill ju se sanning i mitt innersta" (Ps. 51:8).

Jesus ber på samma sätt till Fadern att hans efterföljare ska helgas i sanning och sänder dem med sanningen ut i världen (Joh. 17:17–18). Sanning är med andra ord också en viktig del i motivationen till mission, eftersom det är Guds önskan att alla människor ska bli frälsta och komma till insikt om sanningen (1 Tim. 2:4). I världen ska församlingen vara "sanningens pelare och grundval" (1 Tim. 3:15).

En Bibel utan tal om sanningen vore oigenkännlig. Bibelns Gud vore en annan, meningen med att Jesus kom till världen

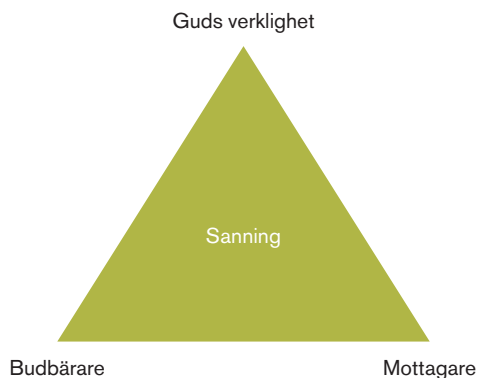
skulle vara förändrad liksom kyrkans uppdrag och skäl att existera. Sanningen genomsyrar Bibeln från början till slut. Så hur ska vi då tala om sanning i en tid när det på många sätt anses vara så problematiskt?

KOMMUNIKATION: ATT HANDSKAS MED SANNINGEN

”Vi har tagit avstånd från allt hemligt och skamligt och använder inga knep. Vi förfalskar inte Guds ord, utan lägger öppet fram sanningen och överlämnar oss inför Gud åt varje människas samvete” (2 Kor. 4:2).

Paulus perspektiv på sanning är härligt befriat från den krampaktighet som lätt infinner sig, när man tänker på alla utmaningar som är förknippade med att kommunicera den kristna trons sanning i dag. Hur ska jag kunna övertyga honom eller henne om att detta är sant?

Detta enkla diagram är ett sätt att åskådliggöra den kommunikationssituation som Paulus skriver om.

Guds verklighet

”Vi förfalskar inte Guds ord, utan lägger öppet fram sanningen och överlämnar oss inför Gud.” En grundförutsättning för kristen kommunikation är att all sanning står i relation till Gud själv. All sanning är Guds sanning. Det gäller Guds eget ord, som Gud själv har inspirerat, men också den värld som Gud har skapat. Gud är sanningens fundament, därför räds vi ingen sanning – som om den kunde trumfa Gud. Vi litar på att Guds verklighet kommer att bära vittnesbörd om Gud själv. Om Gud är den som har skapat hela verkligheten, finns det ingen sanning därute som utgör något som helst hot mot honom. När den tryggheten får fäste i mig, att allt som är sant om världen är en del av Guds sanning, släpper krampaktigheten och rädslan. Därmed inte sagt att det inte finns missförstånd och falskhet att brottas med, men när vi går till botten med saker, finns Guds sanning där att upptäckas.

Vi är också skapade till Guds avbild. Det finns en gemensam mänsklig natur, och en av Gud nedlagd förmåga att lära känna världen vi lever i och förstå hur den fungerar. Ingen av oss är i slutändan bara en produkt av vår kultur eller familj. Vi ändrar alla uppfattning i olika frågor längs vägen; vi kolliderar med verkligheten och måste ompröva våra kartor. Oavsett världsåskådning lever varje människa i Guds verklighet. Därför kommer de ibland att kollidera med objektiv sanning, godhet och skönhet – och visa sig bära på ren lögn, ondska och fulhet. Hur vi än blir förda bakom ljuset eller bedrar oss själva kan vi inte annat än leva i den värld som Gud har skapat. I *Från helvetets brevskola* föreställer sig författaren C. S. Lewis hur den erfarne demonen Onkel Tumskruv vägleder

*Vår tid
behöver
människor
som är
ärliga, som
avhåller sig
från spin
och tricks
i sin kom-
munikation
av sanningen.*

*Evangelium
har i
grunden rivit
ner vår själv-
rättfärdighet;
allt vi har är
Guds gåva.*

en novis i förvillelsens konster. Tumskruv varnar: "Det farliga med saklig diskussion är att den för hela striden över till fiendens hemmaplan." Detta är ett eko av Paulus syn på sanning. Saklighet, noggrannhet, verklighet – allt detta tillhör Guds planhalva. Det är en anledning för oss kristna att ta sanningen på största allvar, var vi än möter den, och att göra bruk av all sanning i att vittna om Gud.

Paulus praktiserade själv detta, vilket är särskilt intressant vid de tillfällen då vi ser honom lämna den judiska kontexten och därmed röra sig i sammanhang där Bibelns auktoritet inte är självklar. I Lystra förkunnar Paulus att Gud "har lämnat vittnesbörd" om sig själv i skapelsens ordning och den mänskliga erfarenheten. Han tar fasta på dessa skapelsens vittnesbörd i sin kommunikation om omvändelse och evangelium. På samma sätt gör han i Aten. Paulus utgår från en gemensam skapelse, en gemensam mänsklig natur som transcenderar kultur, men också från att det finns korn av sanning i en mänsklig kultur som överlag är okunnig om Gud. Det innebär inte att han stryker grekerna medhårs. Verkligheten anpassar sig inte, människor måste tvärtom omvända sig till sanningen.

Gud har lämnat vittnesbörd om sig själv: dessa ska vi ta fasta på och använda för att peka människor i riktning mot Gud. Alla kristna har del i den apologetiska kallelsen, att vara beredda att svara på frågor och ge skäl för sin tro (2 Petr. 3:15; Kol. 4:4). Vi behöver hålla utkik efter var människor har kontakt med Guds verklighet, både där de erkänner den och där de kolliderar med den.

Den förnuftsmässiga relativismen kan vi möta genom att säga: "Ja, sanningen finns

och är åtkomlig, därför att Gud har skapat världen." Detta driver oss att utforska Guds värld och att leta efter både det vi kan bejaka och det vi måste utmana i människors livsåskådning.

Budbärare

"Vi har tagit avstånd från allt hemligt och skamligt" (2 Kor. 4:2).

Att sanningen står i relation till Gud får konsekvenser för hur jag framställer och delar med mig av sanningen. Jag kan inte ägna mig åt knep eller manipulation. Kristna har här ett tillfälle att utgöra en motkultur i en tid då politiska och kommersiella budskap präglas av "*spin*", olika sätt att vrida på sanningen för att föra fram en egen (mer eller mindre uppenbar) agenda. John Stackhouse skriver "för att vara kristen kommunikation måste den vara värdig Kristi namn". Detta är i linje med vad Paulus skriver. Vår tid behöver människor som är ärliga, som avhåller sig från *spin* och tricks i sin kommunikation av sanningen.

"The medium is the message" är ett känt uttryck, myntat av Marshall McLuhan på 60-talet. Det stämmer inte till 100%, men kommunicerar något viktigt. Det behöver finnas en överensstämmelse mellan våra ord (*the message*) och våra liv (*the medium*). Jag får inte förkunna evangelium och samtidigt förneka nådens evangelium genom min karaktär. Jag får inte kommunicera sanning genom manipulation eller falska löften. Nåd och sanning måste höra ihop i oss, liksom det gör i Jesus, han som "var full av nåd och sanning" (Joh. 1:14).

Evangelium är slutet för all självrättfärdighet. Alla har syndat och saknar härligheten från Gud och står som rättfärdiga utan

*Evangelium möter den moraliskt motiverade
relativismen med en sanning som är allt annat
än ett maktmedel.*

att ha förtjänat det, för att Jesus Kristus har friköpt dem. ... Vad kan vi då berömma oss av? Allt beröm är uteslutet (från Rom. 3:23–24, 27).

I en tid då ett av de främsta problemen människor har med sanning är av en moralisk art, att sanningsanspråk framstår som förmätna och högmodiga, så är själva den sanning som vi vill kommunicera slutet på och döden för allt högmod. Evangelium har i grunden rivit ner vår självrättfärdighet; allt vi har är Guds gåva. Om jag har kommit till insikt om sanningen så är det trots mig själv, inte på grund av min egen förträfflighet. Det är tack vare att Gud har uppenbarat sig själv i Kristus och upplyst mitt inre.

Därför är det inte oss själva vi ska kommunicera, vi är endast sanningens budbärare och tjänare. Det innebär att vi står under Guds sanning. Vi äger den inte på sådant sätt att vi kan handskas hur vi vill med den. Vi kan inte använda sanningen som vapen mot andra människor. Vi måste själva kontinuerligt (om)formas av Guds sanning. När

vi kommunicerar den kristna tron är vi inte ensamma med vår åhörare, även Gud är där. Vi talar om Gud inför Gud själv, därför finns det så mycket starkare skäl att pröva om vi delar sanningen med rena motiv eller bara försöker vinna en debatt.

Evangelium möter den moraliskt motiverade relativismen med en sanning som är allt annat än ett maktmedel. Ödmjukhet står inte i motsats till tron på sanningen utan följer av den. Kristen sanning är till både innehåll och form precis vad vår tid behöver.

Mottagare

”Vi överlämnar oss inför Gud åt varje människas samvete” (2 Kor. 4:2).

Detta handlar om den andres frihet. Är det något människor längtar efter i vår tid är det frihet. Det är individualismens slagord framför andra.

Dietrich Bonhoeffer skriver i sin bok *Liv i gemenskap* om början av den andres frihet. Jag kan inte tvinga någon människa att inse vad som är bäst för honom eller henne. Det

kan vara en börda för oss, när människor vi bryr oss om är tröga i att ta till sig sanning. Men när jag tar fasta på den friheten inför Gud, som Paulus skriver, så ger det en frihet också till mig. Det är inte mitt ansvar att åstadkomma omvändelse och övertygelse. Den andre är fri, har ett ansvar och ett samvete, som Gud själv gett honom.

Eftersom Gud är närvarande och verksam i den andres liv händer saker längs axeln mellan Gud och min mottagare också när jag inte är där, eller när jag misslyckas. Den helige Ande, sanningens Ande, har som uppdrag att överbevisa världen om synd, rättfärdighet och dom. Jag kan inte överbevisa någon om de här sakerna. Att komma till insikt om sin egen synd, om rättfärdighetens krav och om domens verklighet kostar oerhört mycket. Det kostar allt och kräver total omvändelse. Det är svårt att acceptera detta inför en annan människa, men tack och lov arbetar Gud med människor runt omkring oss, med att överbevisa dem om dessa saker.

Jag kan räcka en inbjudan, utmana att se ärligt på världen runtomkring och vittna

om det liv som jag själv har tagit emot av Gud, men jag kan inte tvinga fram en respons. Här någonstans tror jag svaret finns på den känslomässiga relativismen. Genom att behandla människor som fria kan vi vittna om att sanningen inte är en begränsning eller en tvångströja. Tvärtom: sanningen gör oss fria!

Sådan är situationen när vi som kristna handskas med sanningen: vi bär vittnesbörd om och lever i linje med den verklighet som Gud har skapat, allt medan vi omformas efter Jesu karaktär och bild, i beroende av den Helige Andes vittnesbörd i mottagarens liv.

Vår samtid har ett ambivalent förhållningssätt till sanning. Må Gud hjälpa sin kyrka att stå fast vid sanningen och att hitta både övertygande och kreativa sätt att vittna om honom som är vägen, sanningen och livet.

Martin Helgesson

Predikant i Roseniuskyrkan, Stockholm